

Ontwikkelingen in het eigendomsvoorbehoud

Voor de meeste leveranciers die niet tegen contante betaling leveren is eigendomsvoorbehoud het belangrijkste wapen tegen wanbetalers. In dit artikel wordt ingegaan op het leerstuk eigendomsvoorbehoud zelf en enkele ontwikkelingen die zich gedurende het afgelopen jaar in de rechtspraak hebben voorgedaan.

Bij de koop en verkoop van zaken is het niet altijd zo dat partijen 'gelijk oversteken'. De ene prestatie gaat vaak vooraf aan de andere prestatie. Vaak levert de leverancier de zaak, maar betaalt de koper pas later. Door de leveringshandeling wordt de koper eigenaar van de zaak. Indien de koper niet betaalt en failliet gaat, zal de verkoper vaak achter het net vissen nu hij slechts een concurrente vordering zal hebben op de koper en concurrente vorderingen worden zelden voldaan.

Eigendomsvoorbehoud

Op grond van de wet kan het tijdstip waarop de eigendom overgaat worden opgeschort totdat de koper heeft betaald. Zolang de koper niet betaalt, wordt hij ook geen eigenaar van de zaak, maar blijft de eigendom bij de leverancier. Bij een faillissement van de koper valt de verkochte zaak buiten het faillissement. De leverancier kan de zaak dan als eigenaar opeisen. Het eigendomsvoorbehoud beschermt een leverancier dus tegen wanbetalers.

Het eigendomsvoorbehoud moet uitdrukkelijk worden overeengekomen,

bij voorkeur schriftelijk. Doorgaans is het eigendomsvoorbehoud in de algemene voorwaarden van de leverancier opgenomen.

Een geldig eigendomsvoorbehoud kan worden bedongen voor vorderingen uit hoofde van (i) de tegenprestatie voor de door de verkoper krachtens overeenkomst geleverde en nog te leveren zaken, (ii) de tegenprestatie voor de ten behoeve van de koper verrichte of nog te verrichten werkzaamheden (horende bij die zaken) en (iii) vorderingen wegens tekortkoming in de nakoming van dergelijke overeenkomsten (tot levering van zaken en verrichten van werkzaamheden). Kortom, een eigendomsvoorbehoud kan alleen bedongen worden (en dat is ook wel logisch) voor vorderingen die verband houden met het leveren van zaken. Een eigendomsvoorbehoud dat wordt bedongen voor andere vorderingen, is voor dat meerdere nietig.

Een voorbeeld van een eigendomsvoorbehoud luidt: *"Alle door leverancier geleverde zaken blijven eigendom van leverancier, tot op het moment dat koper volledig heeft voldaan aan al zijn betalingsverplichtingen jegens leverancier uit hoofde van enige met leverancier gesloten overeenkomst tot het leveren van zaken en/of het verrichten van werkzaamheden en/of diensten, vorderingen terzake van het tekortschieten in de nakoming van een dergelijke overeenkomst daaronder begrepen."*

Indien het slot van deze tekst als volgt zou luiden: "in de nakoming van een dergelijke overeenkomst **en vorderingen uit hoofde van huur** daaronder begrepen", is het eigendomsvoorbehoud voor wat betreft het vette gedeelte van de tekst nietig. Het wordt immers bedongen voor andere vorderingen (huurvorderingen) dan vorderingen waarvoor op grond van de wet een eigendomsvoorbehoud kan worden bedongen.

In de praktijk komt het vaak voor dat een eigendomsvoorbehoud botst met de rechten van anderen, bijvoorbeeld pandhouders. Daarnaast kan er discussie ontstaan met de kopers van de zaken over de reikwijdte van het eigendomsvoorbehoud als zij een deel van de vorderingen van de leverancier wél en een deel niet hebben betaald. Over beide kwesties zijn dit jaar arresten gewezen.

Hoge Raad

Op 22 februari 2008 heeft de Hoge Raad een arrest gewezen (Meibergen/Bouma q.q./ABN AMRO N.V.) over verpanding van zaken die onder eigendomsvoorbehoud zijn geleverd. Music Store Den Haag ("MSD") had ten behoeve van ABN AMRO Bank ("ABN") een pandrecht gevestigd op haar huidige en toekomstige voorraden en inventaris. De zaken waren door de leverancier onder eigendomsvoorbehoud aan MSD geleverd. MSD werd op 13 juni 2001 failliet verklaard. ABN wenste haar pandrecht uit te winnen, maar de leverancier deed een beroep op haar eigendomsvoorbe-

houd, omdat de zaken niet waren betaald. De Hoge Raad moest oordelen over de botsing van rechten tussen de leverancier en de bank.

De Hoge Raad oordeelde dat ABN slechts dan een geldig pandrecht heeft verkregen dat sterker is dan het eigendomsrecht van de leverancier voor zover de zaken in de macht van de pandhouder zijn gebracht en de pandhouder op dat moment te goeder trouw is. In deze zaak kwam de Hoge Raad niet toe aan een oordeel over het al dan niet te goeder trouw zijn van ABN, omdat de directeur van de leverancier tevens de directeur van MSD was. MSD (diens directeur) heeft in de pandakte met ABN verklaard dat er geen eigendomsvoorbehoud op de zaken rustte. Dezelfde directeur wist natuurlijk wel beter en die wetenschap werd aan de leverancier toegerekend. De leverancier kon ten opzichte van de bank onder de gegeven omstandigheden dus geen beroep doen op haar eigendomsvoorbehoud.

Een pandhouder wordt dus beschermd tegen een leverancier met eigendomsvoorbehoud indien (i) de zaken zich in de feitelijke macht van de pandhouder bevinden (vuistpand) én (ii) de pandhouder te goeder trouw is op het moment dat de zaken in de macht van de pandhouder worden gebracht. Een partij is te goeder trouw als hij niet wist of kon weten dat er een derde is met een eerder/sterker recht. In het algemeen geldt dat een professionele partij moet aannemen dat op geleverde zaken een eigendomsvoorbehoud rust. Dit geldt met name in branches waar dergelijke voorbehouden gebruikelijk zijn.

Gerechtshof Arnhem

Op 4 maart 2008 heeft het Gerechtshof Arnhem een arrest (Elmarc/Megapool/Brandsma q.q.) gewezen. Elmarc is importeur van consumentenelektronica. Zij heeft elektronica onder

eigendomsvoorbehoud geleverd aan Megapool. Megapool gaat failliet, een deel van de koopprijs is betaald. Wie is eigenaar van de geleverde zaken: Elmarc of Megapool (curator)?

In deze zaak kwam het aan op de uitleg van het eigendomsvoorbehoud. Was het bedongen voor iedere afzonderlijke geleverde zaak (radio, tv, stereo, etc) en "verviel" het zodra die ene zaak betaald was? Of zag het eigendomsvoorbehoud (zoals te doen gebruikelijk) op alle geleverde en in de toekomst nog te leveren zaken en "bevrijdde" de betaling van één tv die tv niet van het eigendomsvoorbehoud, maar bleef het erop rusten zolang Megapool schulden aan Elmarc had?

Het Gerechtshof oordeelde dat, indien grote professionele partijen een eigendomsvoorbehoud afspreken, moet worden aangenomen dat het eigendomsvoorbehoud geldt voor alle zaken die door de leverancier aan de koper worden geleverd (dus niet voor ieder apparaat afzonderlijk). Megapool mocht volgens het Gerechtshof niet verwachten dat het eigendomsvoorbehoud op een bepaalde zaak slechts zou gelden totdat die bepaalde zaak zou zijn betaald, waardoor Elmarc haar eigendomsvoorbehoud slechts zou kunnen uitoefenen op die afzonderlijke zaken die onbetaald waren gebleven. De leverancier trok in dit geval dus aan het langste eind, de eigendom behoorde haar nog toe.

Wet conflictrecht goederenrecht

Per 1 mei 2008 is de Wet Conflictenrecht Goederenrecht van kracht geworden. Hierin is (onder andere) het internationaal eigendomsvoorbehoud en het conflictenrecht tussen verschillende rechtssystemen geregeld. De hoofdregel is (onveranderd) dat het recht van de staat op welk grondgebied de zaak zich op het tijdstip van levering bevindt, toepasselijk is. Nieuw

is dat de regeling van overeenkomstige toepassing is verklaard op leasing van zaken die bestemd zijn voor gebruik in het buitenland. Ook daarvoor geldt nu dus het recht van de staat waar de zaak zich bevindt op het moment van bezitsverschaffing.

Aanbeveling

Voor de vorderingen die buiten het bereik van het eigendomsvoorbehoud vallen (zoals de huurvorderingen in het voorbeeld), is het voor een leverancier mogelijk om naast een eigendomsvoorbehoud een (vuistloos) pandrecht voor te behouden op de zaken. Hiermee bewerkstelligt de leverancier dat de zaken, zodra zij in eigendom overgaan op de koper doordat de koopsom is voldaan (en er verder geen schulden uit hoofde van te leveren zaken meer zullen ontstaan, waardoor het eigendomsvoorbehoud in feite "uitgewerkt" is) van meet af aan bezwaard zijn met een pandrecht ten gunste van de leverancier. Dat pandrecht stelt zekerheid voor de vorderingen van de leverancier op de koper die niet door het eigendomsvoorbehoud konden worden gedekt. Indien de koper vervolgens die vorderingen niet voldoet, kan de leverancier – als pandhouder – overgaan tot executie van zijn pandrecht en de zaken verkopen om zijn vorderingen uit de opbrengst te voldoen. Dit voorbehouden pandrecht kan in de algemene voorwaarden worden bedongen, maar voor het rechtsgeldig vestigen van een vuistloos pandrecht geldt wel dat de akte (bestaande uit de algemene voorwaarden) moet worden geregistreerd bij de belastingdienst.

mr. M. (Marcel) Janssen

Banken & Financieringen

T +31 (0) 30 2121 507

E marcel.janssen@cms-dsb.com